

היום נלמד בעזרת ה':

דף צז

[ע"פ ביאור חכרותא]

אמר ליה: אין. אכן כך. דכתיב: "ביום ההוא אקים את סוכת דוד הנופלת". ו"סכת דוד" הוא כינוי למלכות דוד שנפלה. והמשיח הוא זה שיקים את סכת דוד, לכן נקרא "בר נפלי".

אמר ליה רבי יצחק: הכי אמר רבי יוחנן: דור שבן דוד בא בו, יהיו בו הסימנים דלהלן:

תלמידי חכמים מתמעטים, והשאר עיניהם כלות ביגון ואנחה,

וצרות רבות וגזרות קשות מתחדשות,

עד שהראשונה פקודה - שניה ממהרת לבא. פקודה - מלשון "לא נפקד ממנו איש", דהיינו, לא נחסר מאיתנו איש. כלומר, עד שלא כלתה צרה ראשונה, כבר שניה ממהרת לבוא.

תנו רבנן: בשבוע [שבע שני שמיטה] שבן דוד בא בו, יתקיימו הסימנים דלהלן: שנה ראשונה מתקיים מקרא זה: "והמטירי על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר". והיינו, שיהיה מעט מטר. ואז יהא רעב במקום אחד, ושובע במקום אחר. שנה שניה - חצי רעב משתלחים. והיינו, שיהא מעט רעב, ולא יהא שובע בשום מקום.

שנה שלישית - רעב גדול, ומתים אנשים ונשים וטף, חסידים ואנשי מעשה, ותורה משתכחת מלומדיה, מתוך שאין להם מה לאכול. ברביעית - שובע ואינו שובע.

בחמישית - שובע גדול, ואוכלין ושותין ושמחין, ותורה חוזרת ללומדיה.

בששית - יצאו קולות שבן דוד בא.

בשביעית - מלחמות בין הנכרים לישראל.

במוצאי שביעית - בן דוד בא.

אמר רב יוסף: הא כמה שביעית דהוה כן, שנה אחת רעב ושנה אחת שובע, ולא אתא [ולא בא] בן דוד!

אמר אביי: אכן היו שנים שהיה רעב ושובע, אבל האם היו בשנה **ששית** של שמיטה - **קולות שכן דוד בא?** ובשנה **בשביעית** - **מלחמות, מי הוה** [האם היה]?

ועוד: אכן היו רעב ושובע, אבל **כסדרן** [כפי הסדר שנשנה בברייתא, שנה ראשונה של שמיטה כך, שניה כך], **מי הוה** [האם היה]?

תניא, רבי יהודה אומר: דור שכן דוד בא בו -

בית הוועד [מקום שתלמידי חכמים מתוועדין שם ללמוד תורה] **יהיה למקום זנות.** כי יכלו החכמים, ולא יהיו לומדי תורה, ומתוך כך יהיו בתי הועד ריקים מאדם. והיות ובתי מדרשות מחוץ לעיר הם, יבואו בעלי זימה ויתגודדו שם. **והגליל יחרב,**

והגבלן [מקום ששמו "גבלן"] **יאשם,** יהא שומם,

ואנשי גבול ארץ ישראל **יסובכו מעיר לעיר - ולא יחוננו,**

וחכמת הסופרים תסרח [תימאס, כדבר סרוח],

ייראי חטא ימאסו,

ופני אנשי אותו הדור יהיו כפני כלב, והאמת תהא נעדרת.

שנאמר: "ותהי האמת נעדרת".

מאי "ותהי האמת נעדרת"?

אמרי דבי רב: מלמד שנעשית האמת עדרים עדרים - והולכת לה.

מאי האי דכתיב בהמשך אותו פסוק: **"וסר מרע משתולל"?**

אמרי דבי רבי שילא: באותו דור, **כל מי שסר מרע - משתולל על הבריות** [הבריות

יאמרו עליו שהוא שוטה. "משתולל" - לשון שטות].

והיות והגמרא הביאה את הפסוק "ותהי האמת נעדרת", מביאה הגמרא עוד בענין אמירת האמת.

אמר רבא: מריש הוה אמינא [בתחילה הייתי סבור] **דליכא קושטא בעלמא** [שאינן אדם בעולם שידבר תמיד רק אמת].

אמר לי ההוא מרבנן, ורב טבות שמיה, ואמרי לה רב טביומי שמיה, דאי הוו יהבי ליה כל חללי דעלמא לא הוה משני בדיבוריה לשקר, וכך אמר לי:

זימנא חדא איקלעי לההוא אתרא, וקושטא שמיה [פעם אחת נקלעתי למקום אחד, ששמו קושטא], **ולא הוו אנשי אותו המקום משני בדיבוריהו** [משנים דיבורם לשקר], **ולא הוה מיית איניש מהתם בלא זימניה** [ולא היה מת אדם משם שלא בזמנו].

נסיכי איתתא מינהון, והוו לי תרתין בנין מינה [נשאתי אשה מהם, והיו לי שני בנים ממנה].

יומא חד הוה יתבא דביתהו, וקא חייפא רישא [יום אחד היתה יושבת אשתו של רב טובת, וחפפה את ראשה].

אתאי שיבכתה, טרפא אדשא [באה שכנתה, ודפקה על הדלת].

סבר רב טובת: לאו אורח ארעא [אין זה דרך ארץ] לומר היכן היא, הואיל והיא חופפת ראשה.

ולכן אמר לה לאותה שכנה: ליתא הכא [אשתי אינה כאן].

שכיבו ליה תרתין בנין [מתו לו שני בניו].

אתו אינשי דאתרא לקמיה [באו אנשי המקום לפניו], אמרו ליה: מאי האי? איך אירע דבר זה, שמתו בניך בלא זמנם?

אמר להו: הכי הוה מעשה [כך וכך היה המעשה, שלא דיברתי אמת].

אמרו ליה: במטותא מינך, פוק מאתרין, ולא תגרי בהו מותנא בהנך אינשי [בבקשה ממך, צא ממקומנו, ואל תגרה בנו את המוות].

תניא, רבי נהוראי אומר: דור שבן דוד בא בו -

נערים ילבינו פני זקנים [כלומר, יביישו אותם],

וזקנים יעמדו לפני נערים [והיינו דאמרינן במסכת סוטה: בעקבתא דמשיחא חוצפא יסגא],

ובת קמה באמה לחרפה ולביישה,

וכלה קמה בחמותה,

ופני הדור כפני כלב,

ואין הבן מתבייש מאביו. תניא: רבי נחמיה אומר: דור שבן דוד בא בו - העזות תרבה,

והיוקר יעות [לא יהו מכבדין זה את זה. יוקר - מלשון כבוד. כמו "וכל הנשים יתנו יקר לבעליהן"],

והגפן יתן פרוי - ואף על פי כן יהא היין ביוקר, לפי שלא תהיה ברכה בפרי עצמו. ונהפכה כל המלכות למינות,

ואין תוכחה.

ודברי ברייתא זו מסייע ליה לרבי יצחק. דאמר רבי יצחק: אין בן דוד בא - עד שתתהפך כל המלכות למינות.

אמר רבא: מאי קרא - "כלו הפך לבן טהור הוא". שכשם שכשפושט הנגע בכל העור - טהור הוא, כך כשתהפך כל המלכות למינות - תבוא הגאולה.

תנו רבנן: "כי ידין ה' עמו וגו' כי יראה כי אזלת יד ואפס עצור ועוזב". אין בן דוד בא - **עד שירבו המסורות** (המוסרים, המלשינים).

וכך נדרש הפסוק: "כי ידין ה' עמו" להביא להם את הגאולה, "כי יראה כי אזלת יד", כשיראה שתחזק ידם של המוסרים, ויצליחו במלשינותם.

דבר אחר: אין בן דוד בא - **עד שיתמעטו התלמידים** שמחזיקין ידי ישראל להחזירן למוטב [והיינו "אזלת יד"].

דבר אחר: עד שתכלה פרוטה מן הכיס. והיינו "אזלת יד", שיהיו בידים ריקניות.

דבר אחר: עד שיתייאשו ישראל מן הגאולה. שנאמר **"ואפס עצור ועוזב",** כביכול [כאילו אפשר לומר דבר זה כלפי מעלה] **אין סומך ועוזר לישראל.** שיהיו ישראל שפלים מאוד, ויתייאשו מן הגאולה.

כי הא דרבי זירא, כי הוה משכח רבנן דמעסקי ביה [כשהיה רואה תלמידי חכמים עוסקים בענייני זמן הגאולה], **אמר להו: במטותא [בעינא] מנייכו לא תרחקוה** [בבקשה, אני מבקש מכם שלא תרחיקו את הגאולה].

דתינא: שלשה דברים באין בהיסח הדעת [פתאום, בלא שיתכונן האדם לכך], **אלו הן:**

א. **משיח,**

ב. **מציאה,**

ג. **ועקרב** [שנושך את האדם פתאום].

אמר רב קטינא: שית אלפי שני הוו עלמא [ששת אלפים שנה יתקיים העולם הזה], **וחד חרוב** [ואלף אחד, השביעי, יהא חרב]. **שנאמר: "ונשגב ה' לבדו ביום ההוא".** והיינו, שיוותר ה' לבדו ביום ההוא. ויומו של הקדוש ברוך הוא - אלף שנים הוא, שנאמר: **"כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול וגו'".**

אביי אמר: תרי חרוב [אלפיים שנה יהא העולם חרב], **שנאמר: "יחיינו מימים, ביום השלישי יקמנו ונחיה לפניו".**

"יחיינו מימים", היינו שני ימים של הקדוש ברוך הוא, שהם אלפיים שנה. ובאותן שנים יחרב העולם, ויחדש הקדוש ברוך הוא את עולמו. ועושה לצדיקים כנפים כנשרים, וזהו **"יחיינו".** ו"ביום השלישי", בתחילת האלף השלישי, **"יקמנו ונחיה לפניו"** בעולם חדש.

תניא כותיה דרב קטינא, שאמר שיהא העולם חרב אלף אחד:

כשם שהשביעית משמטת שנה אחת לשבע שנים, ובאותה שנה נעשית האדמה בורה, שאין עובדין אותה, כך העולם משמט [נעשה חרב] אלף שנים לשבעת אלפים שנה, שנאמר: "ונשגב ה' לבדו ביום ההוא". ואומר: "מזמור שיר ליום השבת" - יום שכולו שבת [שיהיה העולם כשבת יום אחד של הקדוש ברוך הוא, שהוא אלף שנים, והיינו שיהא חרב, כשנת השמיטה, שהיא שבת הארץ]. **ואומר: "כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבר".** הרי שימו של הקדוש ברוך הוא - אלף שנים הוא.

תנא דבי אליהו: ששת אלפים שנה הוי עלמא. וכך מתחלקים אותם ששת אלפים שנה:

שני אלפים שעדיין לא למדו תורה, היה העולם **תוהו**. והיינו, מבריאת אדם הראשון ועד שהיה אברהם בן חמישים ושנים שנה. וכשהגיע אברהם לזמן זה - עסק בתורה, שנאמר: "את הנפש אשר עשו בחרן", ותרגם אונקלוס: "דשעבידו לאורייתא בחרן".

לאחר מכן - **שני אלפים תורה** [עיין ברש"י שהביא את חשבון השנים. ואין הכוונה שתכלה תורה חס ושלום אחר אותם שני אלפים שנה, אלא לפי שגבי תוהו אמרנו שהיה אלפיים שנה, נקט כך גם גבי תורה], ולאחר מכן, על פי הדין, היו צריכים לבוא **שני אלפים ימות המשיח**, שיבוא המשיח, ותכלה מלכות הרשעה, ויבטל שעבוד מישראל.

ובעונותינו שרבו, לא בא משיח בסוף ארבעת אלפים שנה, וכבר יצאו מהם מה שיצאו [עברו מאותן שני אלפים אחרונים כמה וכמה שנים], ועדיין לא בא משיח. **אמר ליה אליהו לרב יהודה אחוה דרב סלא חסידא: אין העולם מתקיים פחות משמונים וחמשה יובלות** [כל יובל הוא חמישים שנה. ואם כן, היינו ארבעת אלפים מאתים וחמישים שנה]. **וביובל האחרון - בן דוד בא.**

אמר ליה רב יהודה לאליהו: בתחילתו של יובל, בתחילת חמישים שנה, יבוא בן דוד, או בסופו של יובל?

אמר ליה אליהו: איני יודע. עוד שאל רב יהודה את אליהו: האם יהא היובל כלה עד שיבוא המשיח, שיבוא המשיח רק אחריו, או שאינו כלה, שיבוא המשיח בתוך היובל?

אמר ליה: איני יודע.

רב אשי אמר: הכי אמר ליה אליהו לרב יהודה: עד הכא, עד אותו יובל אחרון - לא תיסתכי ליה [אל תחכה לו, כי ודאי לא יבוא קודם לכן]. **מכאן ואילך - איסתכי ליה** [חכה לו] עד שיבוא.

שלח ליה רב חנן בר תחליפא לרב יוסף: מצאתי אדם אחד, ובידו מגילה אחת כתובה אשורית [הוא הכתב שלנו, ונקרא "אשורית" על שם שבא מארץ אשור] ולשון קדש.

אמרתי לו: מגילה זו מניין לך?

אמר לי: לחיילות של רומי נשכרתי, ובין גינזי רומי מצאתיה, וכתוב בה כך: לאחר ארבעת אלפים ומאתים ותשעים ואחד שנה לכריאתו של עולם - העולם יתום.

מהן מלחמות תנינים [דגים],

מהן מלחמות גוג ומגוג,

והשאר - ימות המשיח. שיכלה השעבוד, ויבוא המשיח.

ואין הקדוש ברוך הוא מחדש את עולמו לבדו עולם חדש - אלא לאחר שבעת אלפים שנה.

רב אחא בריה דרבא אמר: לאחר חמשת אלפים שנה איתמר.

תניא, רבי נתן אומר: מקרא זה שלהלן נוקב ויורד עד תהום [כשם שתהום אין לו קץ וסוף, כך אין אדם יכול לעמוד על סוף פסוק זה]: "כי עוד חזון למועד ויפח לקץ ולא יכזב אם יתמהמה חכה לו כי בא יבא לא יאחר ר". לא כרבותינו [אל תצפו לקץ שהיו רבותינו דורשין], שהיו דורשין "עד עדן עדנין ופלג עדן". והיינו, "עידן" - כזמן הגלות של אבותינו במצרים, ארבע מאות שנה. "עדנין", היינו פעמיים אותו עידן, שמונה מאות שנה, ועוד "פלג עידן", שהוא מאתיים שנה, סך הכל - אלף וארבע מאות שנה.

ולא כרבי שמלאי, שהיה דורש "האכלתם לחם דמעה ותשקמו בדמעות שלישי", כלומר, השקה הקדוש ברוך הוא את ישראל בגלות מצרים וגלות בבל - שלישי מגלות אדום, שהיא גלות זו האחרונה. והיינו, כי קץ גלות זו יהיה בסוף שלש פעמים ארבע מאות שנים [כגלות מצרים], ושלוש פעמים שבעים שנה [כנגד גלות בבל], דהיינו לסוף אלף וארבע מאות ועשר שנים.

ולא כרבי עקיבא שהיה דורש פסוק זה, שנאמר בנבואת חגי: "עוד אחת מעט היא ואני מרעיש את השמים ואת הארץ". שהיה חגי מתנבא שיצאו ישראל מגלות בבל, ויבנה בית המקדש. והיינו "עוד אחת מעט היא", מעט כבוד אתן להם לישראל, "ואני מרעיש את השמים ואת הארץ, והבאתי כל חמדת גוים לירושלים". ורבי עקיבא היה דורש מקרא זה לענין ימות המשיח, וכך הוא דורש את המקרא: "עוד אחת מעט היא", מעט כבוד אתן להם לישראל, ואחר כך יבוא המשיח.

לא כן הוא, כפי שדרש רבי עקיבא, **אלא** מקרא זה מדבר על הזמן שלפני הבית. וכך הוא פירושו: "עוד אחת מעט היא", מעט כבוד אתן להם לישראל, ושוב לא אתן להם כבוד כל ימות הבית האחרון.

וכן היה, שהרי **מלכות ראשון** של מלכות חשמונאי נתקיימה **שבעים שנה**, ו**מלכות שניה** של הורדוס נמשכה **חמישים ושתים שנה**, ו**מלכות בן כוזיבא** נמשכה **שתי שנים ומחצה**, ומאז שוב לא היה להם מלך, ולא היה להם כבוד.

מאי האי דכתיב: "ויפח לקץ ולא יכזב"? **אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: תיפח עצמן של מחשבי קיצין** [העושין חשבונות מתי יבוא משיח]. **לפי שהיו אומרים: כיון שהגיע את הקץ שחישבנו, ולא בא משיח - שוב אינו בא**, והרי הם מייאשים את ישראל מלצפות למשיח.

אלא, לעולם חכה לו למשיח. **שנאמר: "אם יתמהמה - חכה לו"**. **שמא תאמר שאנו מחכין למשיח, והוא, הקדוש ברוך הוא, אינו מחכה, תלמוד לומר: "ולכן יחכה ה' לחנכם, ולכן ירום לרחמכם"**. מוכח, שאף הקדוש ברוך הוא עצמו מחכה ומתאוה שיבוא המשיח.

וכי מאחר שאנו מחכים, ואף הוא, הקדוש ברוך הוא, מחכה, מי מעכב על המשיח מלבוא?

מדת הדין מעכבת ואומרת לפני הקדוש ברוך הוא, שאין ישראל זכאין עדיין לכך. ותמהינן: **וכי מאחר שמדת הדין מעכבת, אנו למה מחכין? הרי מדת הדין מעכבת, ולא יבוא עתה!**

ואמרין: מה שאנו מחכים, היינו כדי **לקבל שכר** על זאת שאנו מחכים ומצפים לו. **שנאמר: "אשרי כל חוכי לו"**.

אמר אביי: לא פחות עלמא מתלתין ושיתא צדיקי דמקבלי אפי שכינה בכל דרא [בכל דור יש לפחות שלושים וששה צדיקים, שמקבלים פני שכינה]. **שנאמר: "אשרי כל חוכי לו"**. ו"חוכי לו" - היינו המצפים ומחכים לראות פני שכינה. והמילה "לו" **בגימטריא - תלתין ושיתא הוו**. והיינו, שיש בכל דור שלושים וששה צדיקים המצפים לו.

ותמהינן: **איני? האם רק שלשים וששה צדיקים הם, שמקבלים פני שכינה?** **והאמר רבא: דרא דקמי קודשא בריך הוא** [שורת הצדיקים שלפני הקדוש ברוך הוא] **תמני סרי אלפי פרסא הואי** [שמונה עשר אלפי פרסה היא], **שנאמר: "סביב שמנה עשר אלף!"**

ואמרין: **לא קשיא**. הא, מה שאמרנו שהם שלשים וששה, היינו אלו **דמסתכלי באיספקלריא המאירה** [בחוזק נגהו של הקדוש ברוך הוא].

ואילו **הא דאמרינן** שיותר הם, היינו אלו **דמסתכלי באיספקלריא שאינה מאירה** [בקלישות הנוגה שלצדדין מרחוק].

ואכתי תמהינן: **ומי נפיש רואי פני שכינה כולי האי**, ששלשים וששה הם?
והאמר חזקיה אמר **רבי ירמיה משום רבי שמעון בן יוחי: ראיתי בני עלייה**
- והן מועטין.

אם בני העלייה אלף הם - אני ובני מהם [אנו מאותם אלף בני עלייה].

אם מאה הם - אף אז אני ובני מהם.

אם שנים הם - אזי אני ובני הם אותם שנים.

הרי שיתכן שיש רק שנים שהם בני עליה! ומבארינן: **לא קשיא. הא**, מה שאמרנו
שהם שלשים וששה, היינו **דעיילי בבר** [שצריכים לבקש רשות] כשבאים להסתכל
באספקלריא מאירה.

ואילו **הא**, מה שאמרנו שיתכן שהם רק שנים, היינו **דעיילי בלא בר** [שיכולים
להכנס בלא רשות].

אמר רב: כבר כלו כל הקיצין [עברו כל אותם זמנים שהיה צריך לבוא בהם
המשיח], ומעתה **אין הדבר תלוי אלא בתשובה ומעשים טובים**. שרק אם יחזרו
כל ישראל בתשובה - יבוא המשיח.

ושמואל אמר: אף אם לא יעשו תשובה, בסופו של דבר יבוא המשיח, **כי דין לאבל**
שיעמוד באבלו [די בכך שהקדוש ברוך הוא השיב ימינו אחר כאבל]. ובדאי לא
יעמוד באבלו כל הימים, אלא יהיה קץ לדבר.

ואמרינן, שנדון זה, אם יגאלו ישראל דווקא בתשובה, או לא - **כתנאי** [מחלוקת
תנאים] היא:

רבי אליעזר אומר: אם ישראל עושין תשובה - נגאלין, ואם לאו - אין נגאלין.

אמר ליה רבי יהושע: כי אפשר לומר שאם **אין עושין תשובה - אין נגאלין** לעולם?
אלא, אם אין ישראל חוזרין בתשובה מעצמן, **הקדוש ברוך הוא מעמיד להן מלך**
שגזרותיו קשות, כפי שהעמיד עליהם את **המן** הרשע בימי מרדכי ואסתר כדי
שיחזרו בתשובה, ואז **ישראל עושין תשובה על כרחן, ומחזירין למוטב.**

תניא אידך: רבי אליעזר אומר: אם ישראל עושין תשובה - נגאלין, שנאמר:
"שבו בנים שובבים ארפא משובתיכם". משמע, רק אם תשובו - ארפא לכם,
ואביא את הגאולה.

אמר לו רבי יהושע: והלא כבר נאמר: **"חנם נמכרתם, ולא בכסף תגאלו!"** וכך
הוא פירוש הפסוק: **"חנם נמכרתם" - מכרתם עצמכם בעבודה זרה, שהיא חינוס,**

אין לה כל ערך. "ולא בכסף תגאלו" - לא תגאלו דווקא בתשובה ומעשים טובים. אלא, אף אם לא יעשו ישראל תשובה - יגאלו.

אמר לו רבי אליעזר לרבי יהושע: והלא כבר נאמר: "שובו אלי - ואשובה אליכם". משמע, שרק על ידי תשובה יתקרב הקדוש ברוך הוא לישראל!

אמר ליה רבי יהושע: והלא כבר נאמר: "כי אנכי בעלתי בכם ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה והבאתי אתכם ציון". ולשון "בעלתי אתכם" משמע על כרחכם, "אחד מעיר ושנים ממשפחה" היינו שאברור את הצדיקים, "והבאתי אתכם ציון", אביא אותם לציון, ומשמע דהיינו אף בלא שיחזרו כל ישראל בתשובה!

אמר לו רבי אליעזר: והלא כבר נאמר: "בשובה ונחת תושעון", משמע שרק על ידי תשובה יושעון!